ir išimami daliniai protezai dažniausiai pasitaiko vokiečių karių palaikuose. Iš viso tyrimų teritorijoje palaidoti 4 II Pasaulinio karo vokiečių kariai. Atsižvelgiant į palaidojimo vietą (šalia kelio), aptiktus radinius ir fiksuotas traumas bei patologijas, galima daryti prielaidą, kad kariai žuvo nedidelių mūšių metu. Juos greičiausiai palaidojo vietiniai gyventojai, nes kario identifikacinis žetonas buvo neperlaužtas.

Tyrimų metu aptikta su palaikais nesusijusi sidabrinė 1784 m. moneta ir 3 kape 4 rastos 1940–1945 m. pfenigų monetos perduotos LNM. Palaikai bus perlaidoti Klaipėdos karių kapinėse.

2 pav. Kapas 4. I. Čičiurkaitės nuotr.

Fig 2. Grave 4.

3 pav. Suardyti palaikai. Kairiojo žastikaulio distalinio galo perimortalinis lūžis. I. Čičiurkaitės nuotr.

Fig 3. Disturbed remains. Perimortem fracture of the left distal humerus.

Burial site of German soldiers in Opstainys

In 2021, the accidental discovery of human remains in Opstainiai village (Pagėgiai district in western Lithuania) prompted the excavation of a single trench (30.8 m^2). Three disturbed burials were found 0.8–1 m below the surface and one burial was situated 3 m to the side (Fig. 2). The deceased were between 25 and 40 years of age, exhibiting perimortem injuries (Fig. 3) and pathologies typical of the osteological material of soldiers. Associated finds identified the deceased as WWII Wehrmacht soldiers. They were likely buried in the period of 6–22 October 1944, when 278th infantry regiment of the 95th Wehrmacht division was deployed in the Tauragė area (Fig. 1).

Linas Kvizikevičius,
Justina Kozakaitė,
Justina Dobeikienė,
Evelina Grabovska

Lietuvos partizanų palaikų paieška Leipalingyje

2021 m. spalio mėnesį Leipalingyje (Druskininkų sav., Leipalingio sen.) ieškota 1945–1952 m. laikotarpiu nužudytų Lietuvos partizanų ir jų rėmėjų palaikų užkasimo vietų. Leipalingio NKVD–MVD būstinės pastato ir Lietuvos partizanų užkasimo vietų ir kapų komplekso (UK 43184) vietoje vykdyti detalieji tyrimai. LGGRTC 2019–2020 m. atlikti archyviniai istoriniai tyrimai rodo, kad buvusio Leipalingio valsčiaus teritorijoje, gretimuose kaimuose ir apylinkėse nuo 1945 m. sausio 12 d. iki 1952 m. lapkričio 20 d. žuvo, buvo nukankinti ir nužudyti 207 asmenys. Centro iniciatyva pradėta

nužudytų asmenų giminių paieška ir jų DNR duomenų kaupimas. Nustatyta, kad kai kurie jų niekinti ir užkasti Alytuje, Druskininkuose, Gerdašiuose, Kapčiamiestyje, Krikštonyse, Leipalingyje, Liškiavoje, Merkinėje ir Veisiejuose. 1991 m. Leipalingyje žuvusiųjų bei nužudytų asmenų palaikų paiešką inicijavo ir vykdė vietinė bendruomenė bei giminės. Lietuvos partizanų ir jų rėmėjų žūties datos ir palaikų užkasimo ir slėpimo topografija leidžia konstatuoti, kad kūnai buvo slepiami grupėmis, atsižvelgiant į tą dieną žuvusiųjų skaičių. Palaikų užkasimo vietų, remiantis atsiminimais, ieškota miestelio V dalyje, nuo II Pasaulinio karo laikų išlikusiame apkase ir jo artimiausioje aplinkoje, taip pat liaudies gynėjų – stribų būstinės (oficialiai įvardijama NKVD būstine) kieme, dabar Dzūkų gatvės sklype 15, tačiau vietiniai gyventojai mena, kad NKVD kariuomenės garnizonas buvo įsikūręs dabartinėje Kapų gatvėje, į P už bažnyčios. Tuomet iš viso atrasta 16 palaikų užkasimo vietų: Veisiejų g. 12 R dalyje aptikta 6 asmenų palaikų kapavietė, į P nuo jos ties Dzūkų g. 14 V riba – 7 asmenų ir šalimais pavienis kapas, kiti (po 3, 2 ir 1 palaikus aptikta tarp Dzūkų gatvės sklypų 8 ir 14 (Leipalingio partizanų palaikų perlaidojimas 1991 m. *Laisvės kovų archyvas*, 1996, t. 17, p. 64–88).

2019 m. Leipalingio kapinėse atkasti anksčiau aprašyti 1991 m. palaidotų 33 asmenų palaikai (G. Vėlius), antropologinius tyrimus atliko VU antropologė dr. Justina Kozakaitė. Tuomet atlikti palaikų DNR tyrimai, jie sugretinti su giminių DNR duomenimis, identifikuota palaikų tapatybė (*LIIR*, f. 1, b. 9917).

Negausūs kartografiniai šaltiniai rodo, kad iki II Pasaulinio karo Dzūkų gatvė buvo menkai urbanizuota. Visuose nagrinėtuose kartografiniuose šaltiniuose fiksuojami į V nuo dabar Dzūkų gatvės V pusės ašies vaizduojami tušti plotai. Žvelgiant iš ano meto įvykių retrospektyvos, tai puiki vieta slėpti nužudytų asmenų kūnus: smėlingoje vietoje, buvusių apkasų ir nuo sprogimų susidariusiose ir pokariu likusių duobių vietose. Toliau atlikti neinvaziniai tyrimai georadaru (tyrimus ir geoschemų analizę atliko J. Dobeikienė). Spalio–lapkričio mėnesiais skenuoti perspektyviausi paieškų plotai Leipalingio miestelio V ir centrinėje dalyse, iš viso patikrinta 10 vietų, bendras 3186 m^2 dydžio plotas. Daugiausia anomalijų – tikėtinų duobių ir įkasimo kontūrų lokalizuota sklype Sodų g. 7.

Įvertinus tyrimų georadaru rezultatus, preliminarias 1991 m. vykdytų kasinėjimų vietas bei verbalinę informaciją, parinktos detaliųjų tyrimų vietos. Paieškos metu įvairiose miestelio vietose, maždaug apie 600x350 m dydžio teritorijoje, atidengta ir ištirta 12 perkasų, bendras 120,8 m^2 plotas. Jų metu tiksliau nustatytos (lokalizuotos) 4 1991 m. kasinėjimų vietos: palaikų 1–6 radimvietė; palaikų 7–13 ar 30; palaikų 21, 24–26 ir palaikų 16–18 radimvietės.

Perkasa 1, 10 m^2 dydžio, suformuota miestelio V dalyje, Veisiejų g. 12 sklypo PR dalyje. Jos P pakraštyje atidengta grupinio šešių asmenų palaikų (individų 1–6) užkasimo ir 1991 m. atkasimo vieta, jos R dalis. Perkasos V dalyje, maždaug 1,4 m gylyje aptiktas vienas žmogaus kaulo – krūtinkaulio rankenos fragmentas, antropologinių tyrimų duomenimis priskiriamas individui 6 (pagal 1991 m. numeraciją).

Perkasa 4 buvo 10x1 m dydžio, suformuota į V nuo Dzūkų g. 10 sklypo V ribos, tarp jos ir Veisiejų g. 12 ir 14 sklypų R ribos. Perkasos V dalyje 17 cm gylyje aptiktas žmogaus kaulas – dešinės pusės šlaunikaulis (antropologinių tyrimų metu nustatyta, kad jis 1991 m. aptikto individo 21). Žemiau, 20 cm gylyje aptikti dar keturi smulkūs žmonių kaulai (momenkaulio fragmentas, pirštakaulis, dviejų šonkaulių fragmentai). Lokalizuota pavienio nužudyto asmens

(individo 21) užkasimo ir 1991 m. atkasimo vieta.

Perkasoje 5, 4x3 m dydžio, suformuotoje į ŠR nuo perkasos 4 ŠR kampo, į PR nuo Veisiejų g. 12 sklypo PR ribos, R pakraštyje pastebėjus kitos struktūros grunto ruožą, iškastas šurfas ir nustatytas įgilinimas, besitęsiantis V kryptimi. 40–45 cm gylyje tapo pastebimas duobės kontūras, nusidriekiantis skersai perkasos, link ŠV jos kampo. Ploto R pusėje aptikti 8 smulkūs žmogaus kaulai, dar 4 žmogaus kaulų fragmentai aptikti perkasos ŠV kampe, duobės – perkasimo dugne. Nustatyta, kad buvusio iškasimo kontūras patenka už perkasos 5 V ir Š ribų. Antropologinių tyrimų duomenimis, du kaulų fragmentai priskiriami kūdikiams, vienas raktikaulis, kaip įtariama, gali būti individo 24. Kairės pusės kelio girnelė gali būti individo 31; kairės pusės šlaunikaulio fragmentas individo 21. Likusių žmonių kaulų priklausomybė nenustatyta. Tačiau atsižvelgiant į 1991 m. palaikų aptikimo vietas bei sutapatinus 2021 m. pavienių žmogaus kaulų aptikimo vietas, manytina, kad perkasoje 4 aptikti kaulai ir jų fragmentai galėtų priklausyti individų grupei 7–13 arba 30.

Perkasoje 6, Dzūkų g. 8 sklypo V dalyje (1991 m. maždaug ties šia vieta aptiktas žmogaus kaukolės fragmentas, palaikai įvardyti 15, šalia jų yra palaikai 28–29), kaip ir **perkasoje 7** centrinėje miestelio dalyje, sklypo, adresu Dzūkų g. 15, PV dalyje, prie buvusios NKVD–MVD būstinės, jokių struktūrų ar radinių neaptikta.

Perkasa 9 suformuota Sodų g. 7 sklype, prie vienos geofiziniais tyrimais fiksuotos anomalijos – duobės, palei metalinę tinklinę tvorą, ribojančią Dzūkų gatvės sklypą 15. 3 m ilgio (Š–P kryptimi) ir 2,4 m pločio (R–V kryptimi) perkasa išplėsta P kryptimi 1 m pločio ir 0,6–1 m ilgio išpjova nuo P perkasos linijos. Perkasos dugne 75–80 cm gylyje išryškėjo pilkos spalvos biraus smėlio ovalios dėmės kontūras. Jos centrinėje dalyje pašalinus apie 10 cm storio grunto sluoksnį, atidengta žmogaus skeleto dalis**.** *Palaikai 1* (1 pav.) atidengti perkasos centrinėje dalyje, 80–85 cm gylyje, ovalios formos duobėje. Atvalius skeletą paaiškėjo, kad jo padėtis nebūdinga tradiciniams palaidojimams: mirusysis įmestas į duobę ant dešiniojo šono, kūnas sulenktas, nežymiai sulenktomis rankomis galvos lygmenyje ir ištiestomis į priekį, nežymiai sulenktomis kojomis. Mirusiojo kaukolės skliautas nupjautas, įmestas į duobę šalia jos ir dešinės rankos kaulų. Priešais kūną, P jo pusėje aptiktas dešinės kojos odinis batas su kojų pėdos kaulais jame. Kitas batas su pėdos kaulais aptiktas po dešinės kojos šlaunikauliu. Galbūt pirmiausia į duobę įmesti batai su galūnėmis, po to kūnas. Vieno bato viršutinė dalis nuplyšusi, be raiščio, kito bato viršutinė dalis (auliuko) atlenkta į išorę. Taip avalynė deformuotis bei rastis pažeidimų, ir batus su pėdomis nutraukti galėjo veikiant itin didelėms išorinėms jėgoms, galbūt tempiant mirusiojo kūną žeme,

1 pav. Perkasa 9, bendras atidengtų palaikų vaizdas iš R. E. Aranausko nuotr.

Fig 1. General view of the exposed remains in trench 9 from the E.

2 pav. Radinys, rastas prie palaikų 1, ceratinio aplanko (futliaro) turinys: sulūžusios žirklės ir sutuoktuvių žiedas. L. Kvizikevičiaus nuotr.

Fig 2. Find associated with burial 1: a waterproof case containing a pair of broken scissors and a wedding ring.

3 pav. Religinis medalikėlis, aptiktas ceratiniame aplanke. L. Kvizikevičiaus nuotr.

Fig 3. Religious medal found inside the waterproof case.

surišus kojas batų viršutinės dalies srityje. Šalia palaikų aptikti keli mirusiojo asmeniniai daiktai: maždaug 10 cm^2 dydžio ceratinio aplanko, sutvirtinto plienine plokštele, dalis (2 pav.), viduje – nedidelės žirklutės (nuo korozijos sulūžusios), sutuoktuvinis žiedas ir religinis medalikėlis (3 pav.). Šalia aptiktos dvi plieninės sagtelės, taip pat dešimt *Mauser* sistemos ginklo šovinių, tūtelių ir kulkų. Duobėje rastos ir aplūžusios kaučiukinės šukos, dvi pasagų ar batų vinys bei dar kelios smulkios neaiškios paskirties sulankstytos vielutės. Iškėlus palaikus ir ištyrus visą duobės turinį, jos PV dalyje aptiktas stačiakampio formos apie 10–20 cm gylio įkasimas į įžemį, užpildytas moliu. Manytina, kad jis buvo skirtas palaikų užkasimui.

Perkasa 12 atidengta Dzūkų g. 15 sklypo PR dalyje. Ji buvo 7x1 m dydžio, su (2,25 m^2 dydžio) išplatėjimu R dalyje. Geofizinių tyrinėjimų duomenimis, šioje vietoje fiksuotos įtartinos anomalijos – perkasimai. Perkasos Š ir P profiliuose išskirtos dviejų perkasimų ribos. Galbūt tai buvo tranšėjos, skirtos nužudytų asmenų užkasimui. Perkasos Š dalyje prie kraštinės aptikti du žmogaus (jaunuolio) kaulų fragmentai. Kieno jie, nenustatyta, tačiau manoma, kad gali būti tapatinami su 1991 m. atkastais individais 14–16, 18, arba dar neatrastų ir galbūt suardytų palaikų.

2021 m. tyrinėjimų metu konstatuota, kad 1991 m. palaikai ieškoti ir atkasti chaotiškai, nenuosekliai, surinkti ne visi aptiktų individų kaulai. Paaiškėjo, kad nužudytų ir žuvusiųjų asmenų kūnai buvo užkasami ir slepiami atskirose duobėse, skirtose paslėpti tik tam tikrą skaičių individų (kiek tą dieną žuvo ar buvo nužudyta). 1945–1952 m. raudonojo teroro metu palaikų slėpimo akcijose nesilaikyta nuoseklumo, nesistengta užkasimo duobių išdėstyti simetriškai. Išlieka didelė tikimybė užkastų asmenų palaikų aptikti miestelio V dalyje.

The search for Lithuanian partisans in Leipalingis

Geophysical radar survey was conducted in 10 areas (3,186 m^2) in the W and central parts Leipalingis town (southern Lithuania, Lazdijai district). The acquired data and information gleaned from other sources helped determine the locations for further investigation. A total of 12 trenches (120.8 m^2) were excavated in various locations within a 600 x 350 m area, in plots on Dzūkų Str., Sodų Str. and Veisiejų Str. They helped identify the precise location of four excavation sites from 1991. Trench 9 situated on the W side of the plot at Sodų Str. 7 contained the remains of a 30-year-old individual subjected to a cranial autopsy, and whose feet were detached from the body and buried with it (including footwear) (Figs. 1–3). Individual bones and grave cuts were recorded in other trenches.